

Uitdagingen voor de drie pensioenpijlers in Nederland

Casper van Ewijk

CPB, Universiteit van Amsterdam, Netspar

4e Nederlandse Pensioentop 2009

2 december 2009

Albert Hahn, 1913

- Robuust pensioenstelsel, ideaal volgens Wereldbankmodel

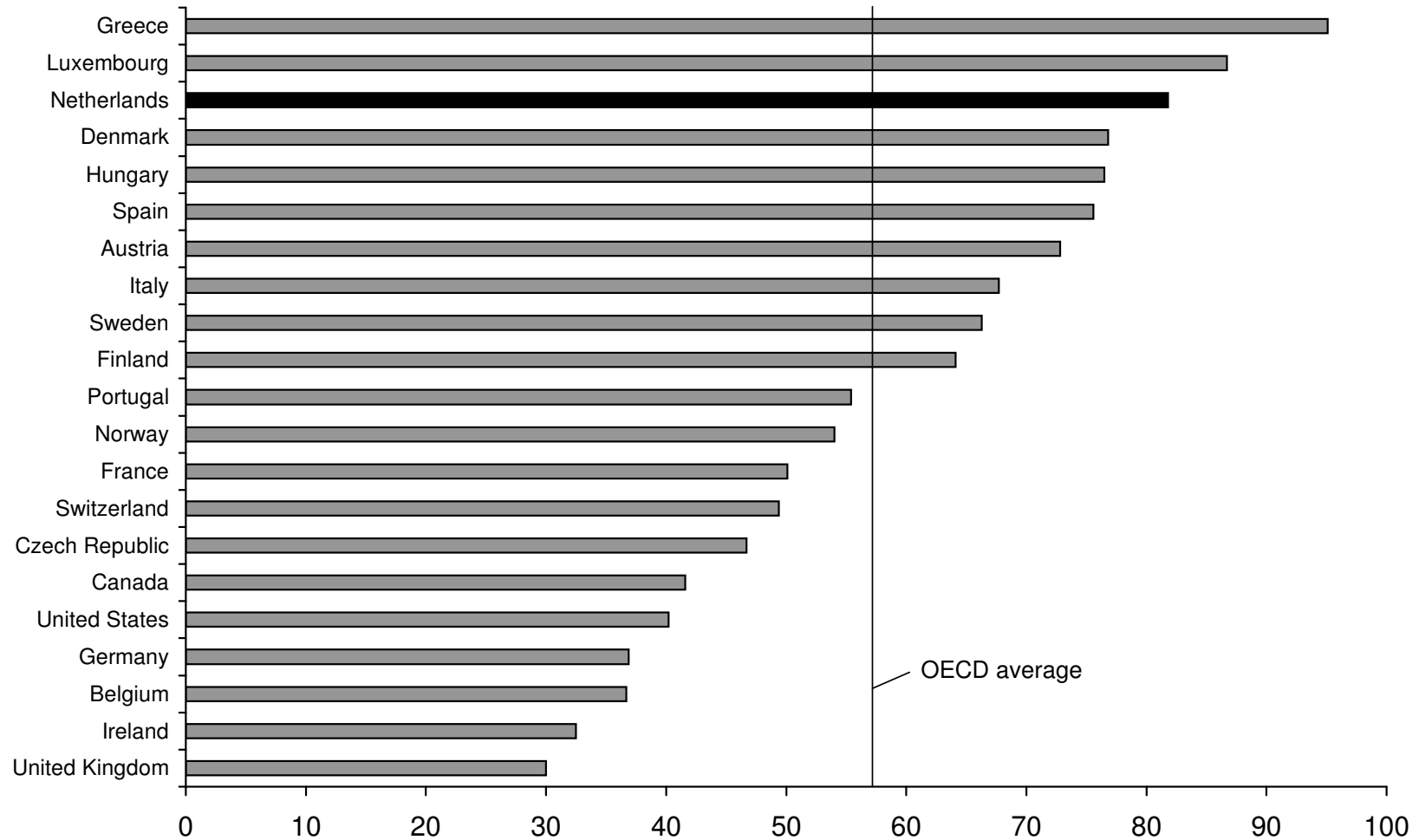
- ▶ 1e pijler
 - basisvoorziening,
 - omslagstelsel
- ▶ 2e pijler:
 - inkomensafhankelijke aanvulling
 - kapitaaldekking
- ▶ 3e pijler:
 - individuele aanvulling
 - keuzevrijheid

- Uitdagingen effectief opgenomen:

- ▶ helderheid door FTK
- ▶ overgang eindloon naar middelloon
- ▶ introductie actuariael faire flexibele pensionering
- ▶ verhoging pensioenleeftijd

- Stelsel met hoog ambitie niveau

Pensioenen in OESO-landen (“replacement rate”)

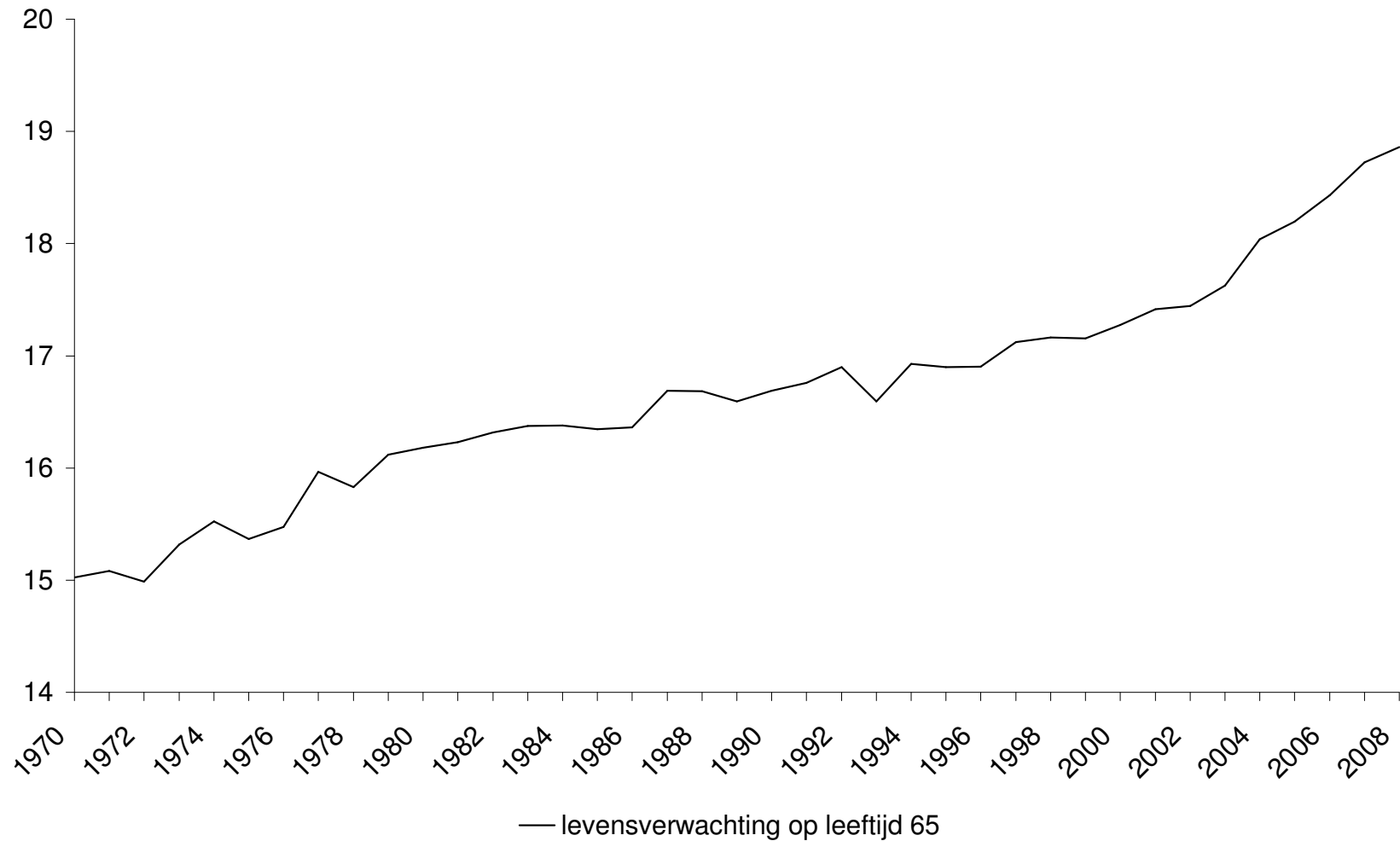
Veranderende omgeving

- Vergrijzing
 - ▶ langer leven
 - ▶ kleiner draagvlak en premiebasis
 - ▶ dalende rendementen
- Individualisering
 - ▶ kritischer consumenten/deelnemers
 - ▶ ZZP-ers
 - ▶ behoefte maatwerk en keuzevrijheid
- Terugtrekkende sponsor
 - ▶ toenemende concurrentie
 - ▶ kritischer aandeelhouders
 - ▶ stijgende pensioenlast
- Internationalere markt
 - ▶ toenemende arbeidsmobiliteit
 - ▶ vervlechting productie
 - ▶ uitwisselbaarheid van pensioenen
- Kredietcrisis: naweën en lessen

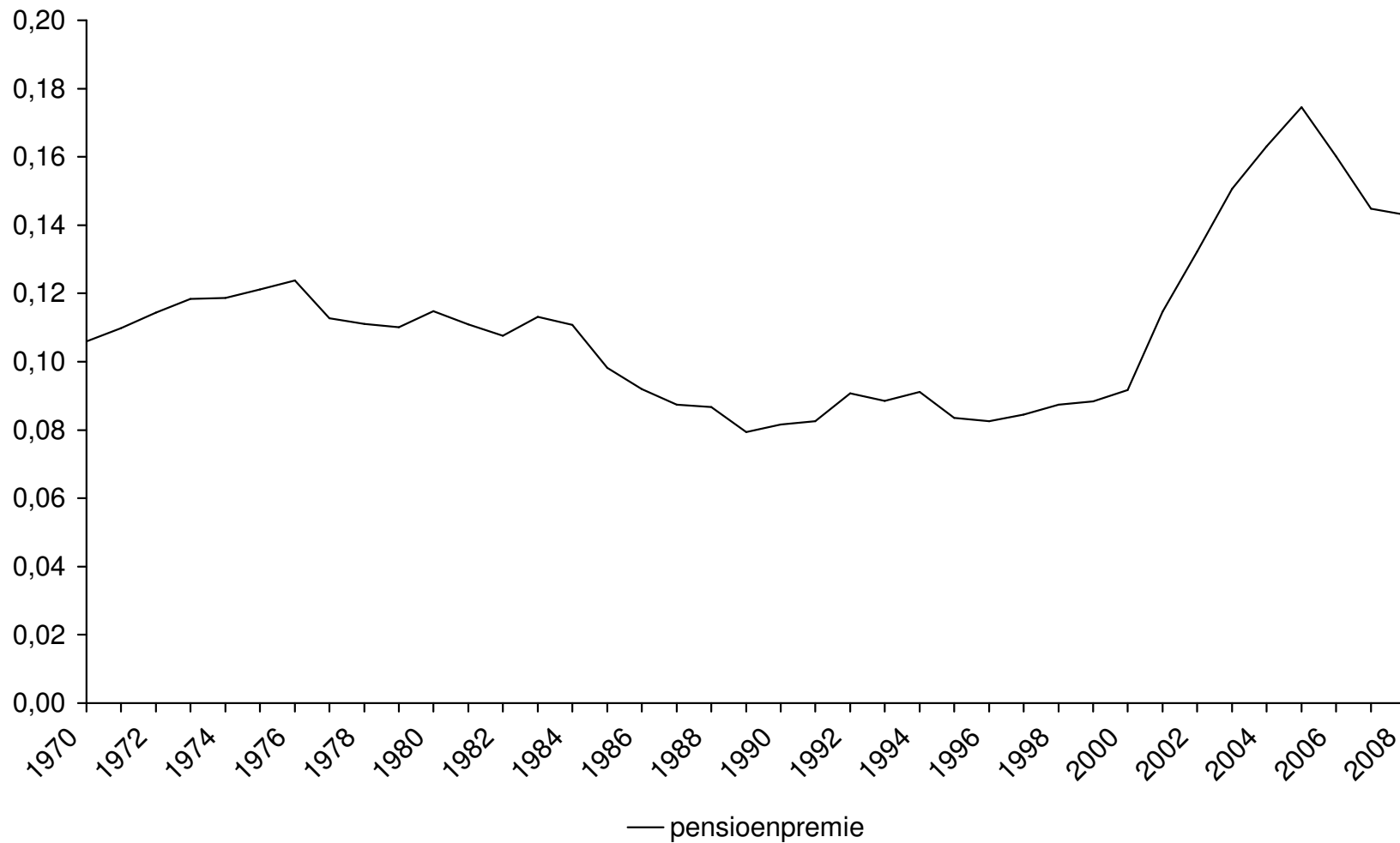
Veranderende omgeving: Vergrijzing

levensverwachting met 3.9 jaar gestegen sinds 1970

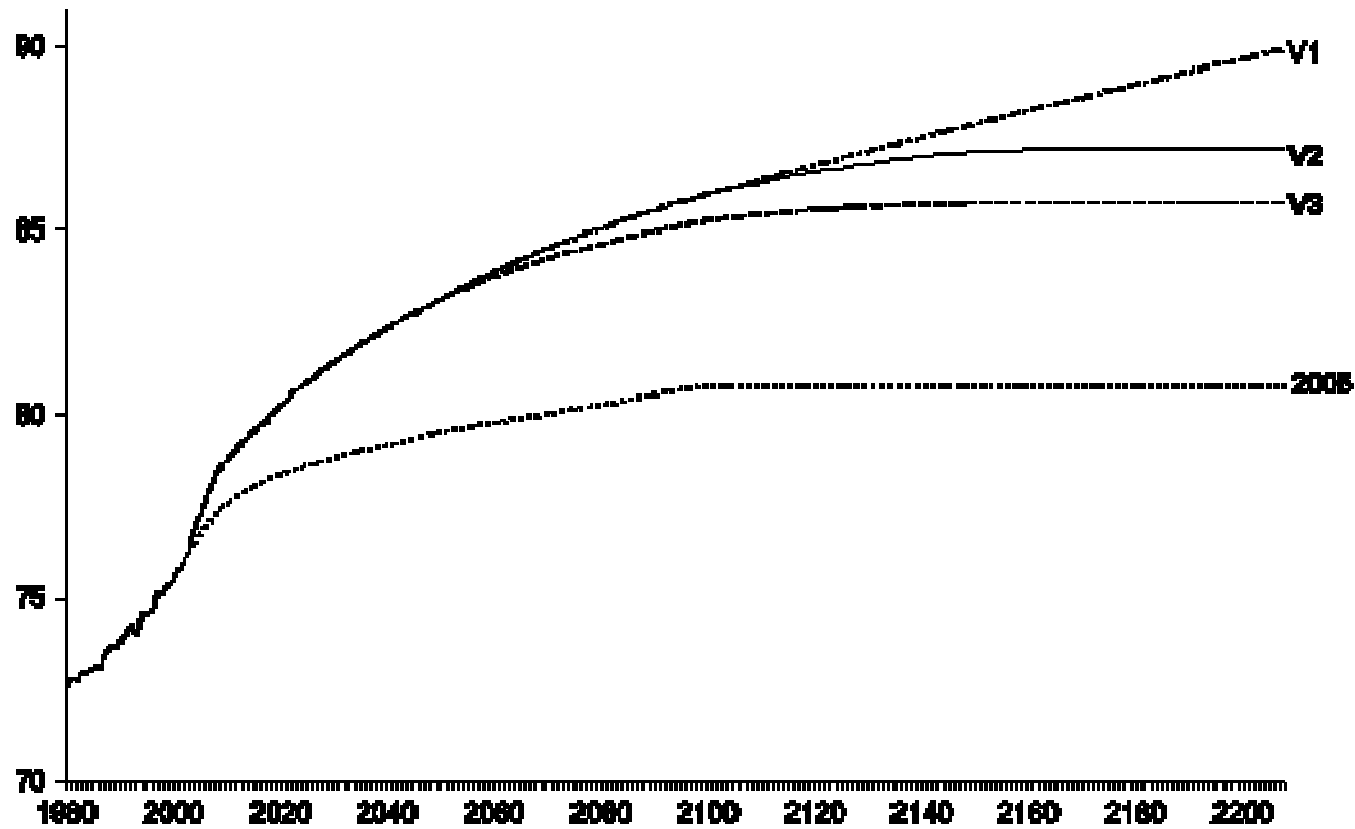

Pensioenpremie (2e pijler) gestegen met 3.7 % sinds 1970

- Premie stijging 1970 – 2008 : ca. 3.7%
 - ▶ waarvan ca. 2.9 % door hogere levensverwachting (3.8 jaar)
- Tot 2050 verdere stijging levensverwachting

Levensverwachting stijgt verder na 2009

mannen

- Premie stijging 1970 – 2008 : ca. 3.7%
 - ▶ waarvan ca. 2.9 % door hogere levensverwachting (3.8 jaar)

- Tot 2050 verdere stijging levensverwachting
 - ▶ met 3 jaar voor mannen
 - ▶ en 2 jaar voor vrouwen

 - ▶ => *hogere premie 2%*

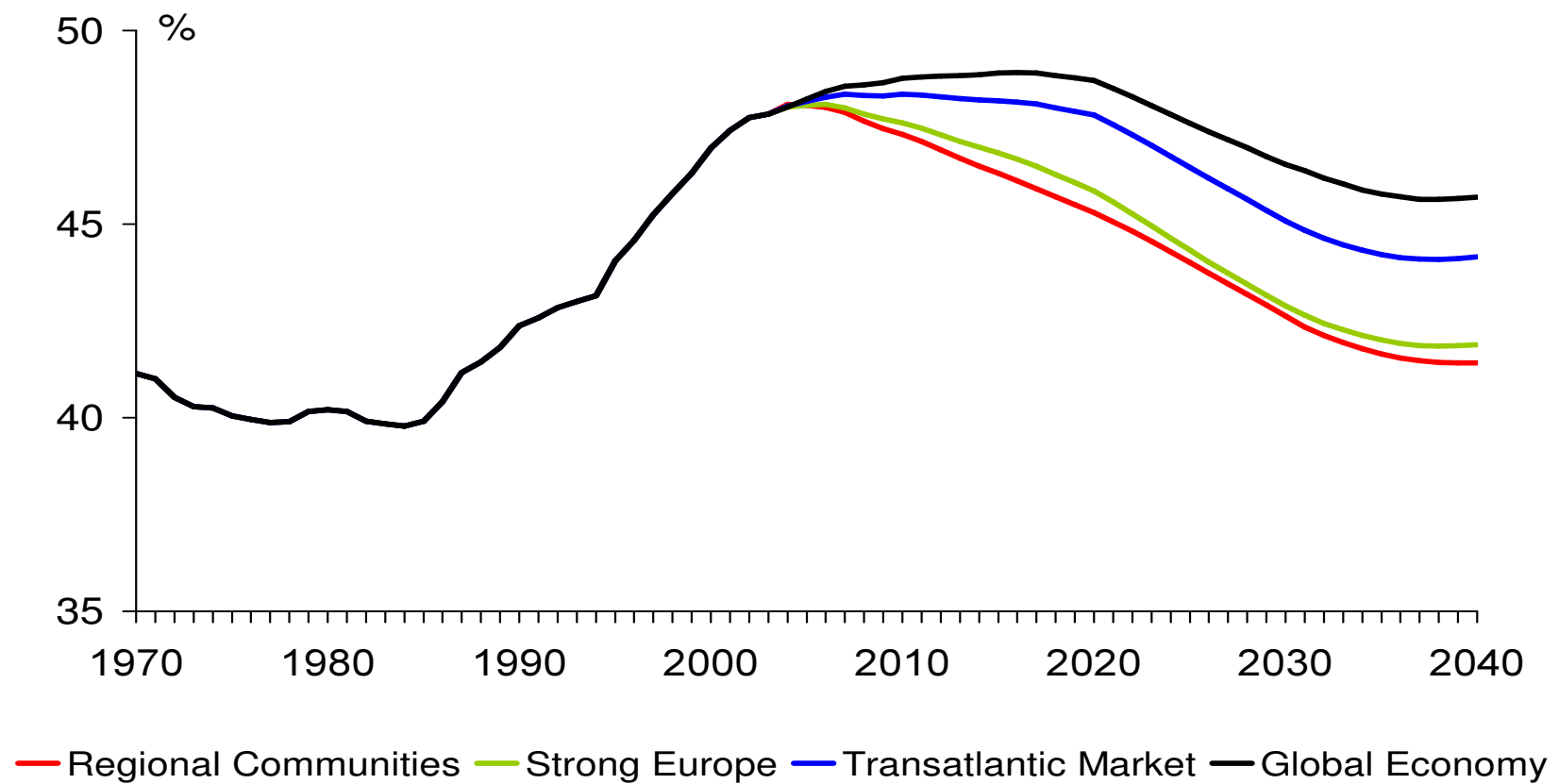
- Plus lagere rendementen dan in jaren 1980-2000
 - ▶ => hogere premie
 - ▶ 1 % lager rendement leidt op lange termijn tot 3% hogere premie

Ook gevolgen voor 1e pijler

1e pijler: krimpend draagvlak door dalende beroepsbevolking

Budget 2006 – 2100: stijgende kosten AOW (en zorg)

Table 5.1 Public finances without budgetary measures in the baseline projection		2006	2011	2020	2040	2060	2100
		% of GDP					
Expenditure							
Social security		12.0	12.4	13.5	15.5	14.5	14.9
Public pensions		4.7	5.3	6.6	8.8	7.8	8.2
Disability benefits		2.0	2.1	1.9	1.6	1.6	1.6
Unemployment benefits		1.2	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
Other benefits		4.1	4.0	4.0	4.1	4.1	4.1
Health care		8.8	9.3	10.3	13.1	12.5	12.6
Education		5.4	5.5	5.4	5.8	5.7	5.8
Other expenditure, excluding interest payments		19.2	18.5	18.4	18.2	18.3	18.3
Primary expenditure		45.3	45.7	47.8	52.5	51.0	51.5
Interest payments		2.5	2.0	1.5	2.5	4.2	7.2
Total		47.8	47.7	49.3	55.0	55.2	58.7

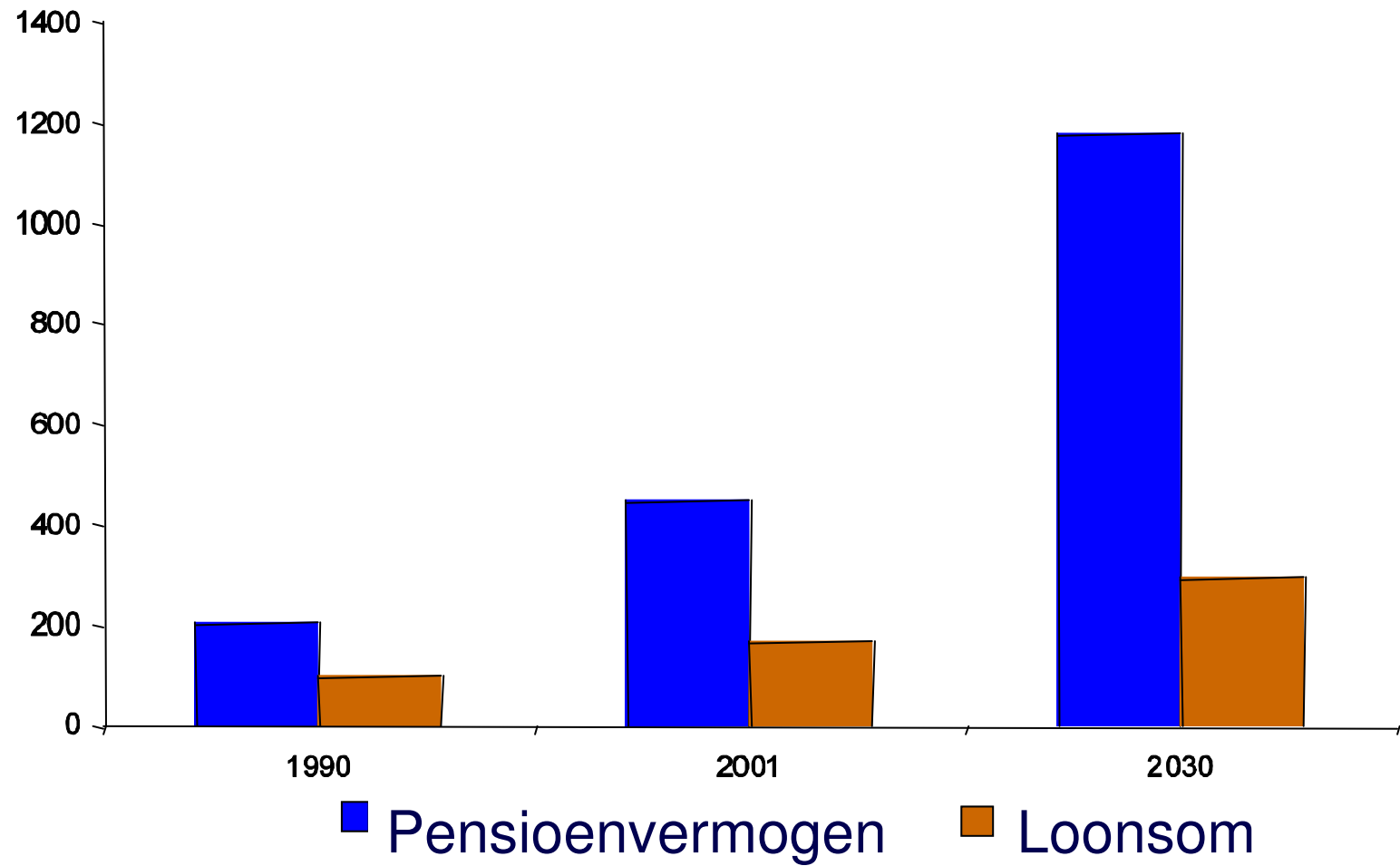
- In 2e pijler lopen de premies op
 - ▶ met 3% door demografie
 - ▶ met risico van dalende rendementen

 - ▶ *nb. met hogere premies in 2e pijler nemen ook de lasten voor de 1e pijler toe (Witteveenkader)*

- In de 1e pijler lopen de AOW lasten op
 - ▶ met 4% tot 2040

=> financieringsprobleem pensioenen

Plus: door vergrijzing neemt kwetsbaarheid toe

Nieuwe uitdagingen door vergrijzing (I)

- Behoudt financierbaarheid van pensioenen
- 1e pijler
 - ▶ beperk lastenstijging door
 - koppeling pensioenleeftijd aan levensverwachting
- 2e pijler
 - ▶ beperk premiestijging door
 - koppeling pensioenleeftijd aan levensverwachting
 - versoering ambitie
 - hoger rendement
 - 1% hoger rendement => 3% lagere premie
 - keuze van deelnemers: rendement = risico en geen *free lunch*
 - NB. aandelenpremie niet zo hoog als vaak gehoopt (Zie Commissie Parameters)

Nieuwe uitdagingen door vergrijzing (II)

- Draagvlak voor schokken neemt af
 - ▶ door vergrijzing
 - ▶ maar ook door terugtreden sponsor

=> Risico's in 2e pijler onvermijdelijk meer bij (oudere) deelnemers

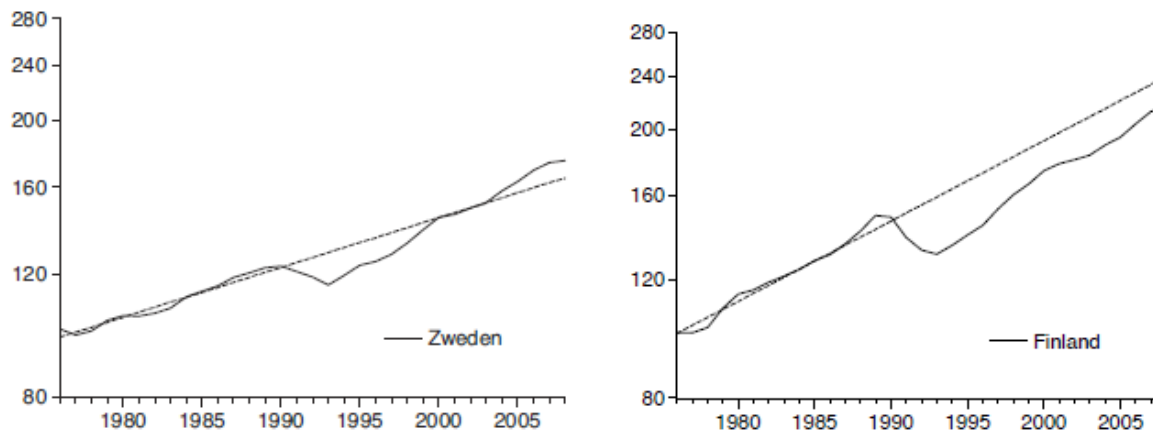
- ▶ premiestuur is 'bot
- ▶ daarom meer sturen in aanspraken
- ▶ 'DB is niet meer zo DB'
- ▶ en de kunst is om risico's goed te communiceren

■ Alomvattende schok

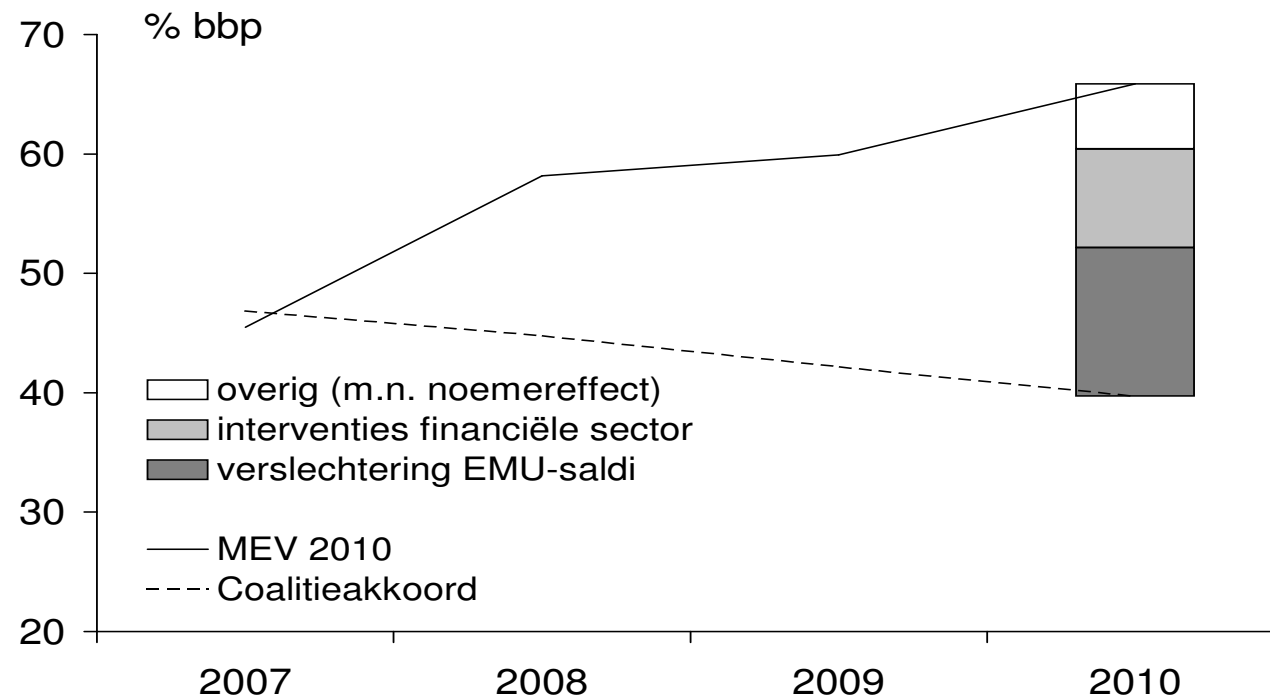
- ▶ zowel pensioenvermogens aangetast als reële vermogen (menselijk kapitaal)
- ▶ pensioenfondsen 'driedubbel' getroffen
 - dalende aandelenkoersen
 - én dalende rente
 - én gering draagvlak voor premieaanpassing
- ▶ overheidsfinanciën uit het lood
 - ook AOW onder druk
 - en herbezinning op Witteveenkader

- Lessen uit eerdere crises:
 - ▶ terugval is flink
 - ▶ en herstel duurt lang

Figuur 4.1 De crises van Zweden en Finland (1991), bbp per hoofd

en overheidsfinancien uit het lood: oplopende schuld in 1e pijler

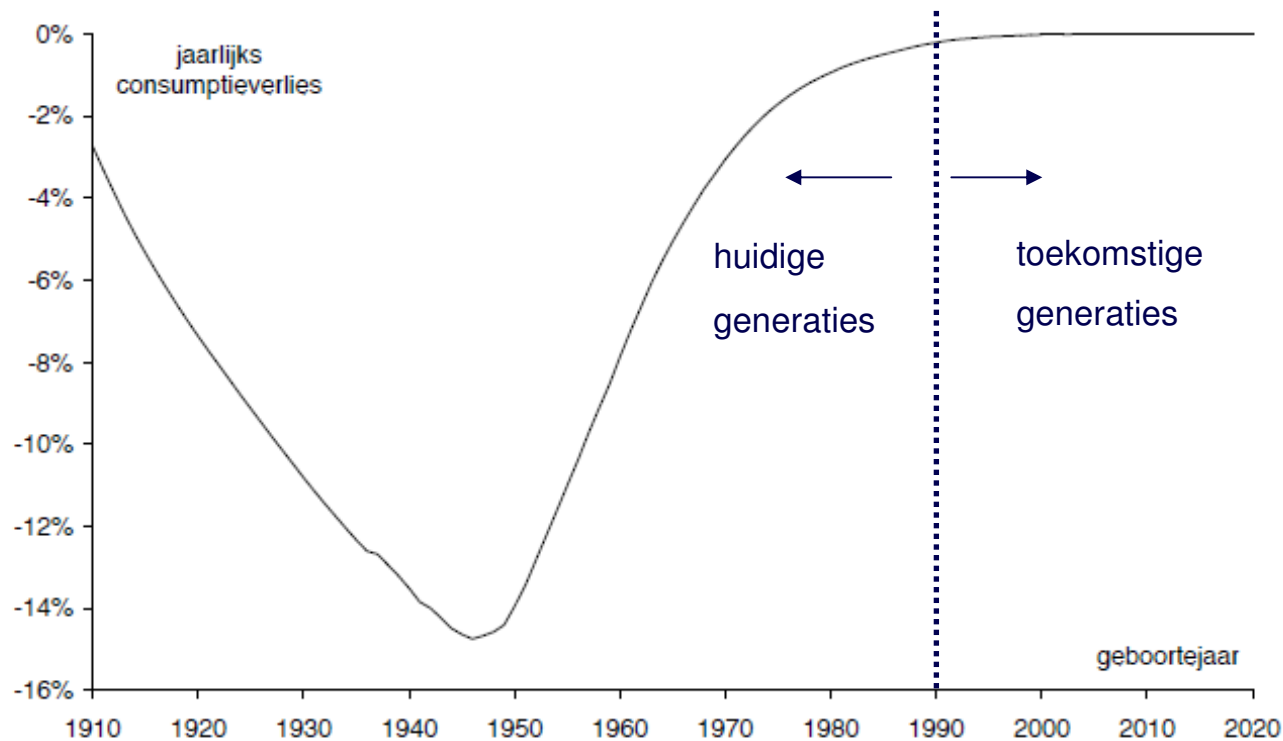

Gevolgen van de crisis voor pensioenfondsen

- Dekkingsgraad van 144 (eind 2007) naar 90-95 (begin 2008), en in september weer rond 103
- Reële dekkingsgraad circa 65-70% (begin 2008)
- Hersteltermijn opgerekt van 3 naar 5 jaar
 - ▶ nadruk op indexatiekorting
 - 'reëel afstempelen'
- Wie draagt de schok?
 - ▶ gepensioneerden
 - ▶ actieven
 - ▶ toekomstige deelnemers

Verdeling financiële schok (2e pijler): risico vooral gedragen door cohorten met grootste pensioenvermogen

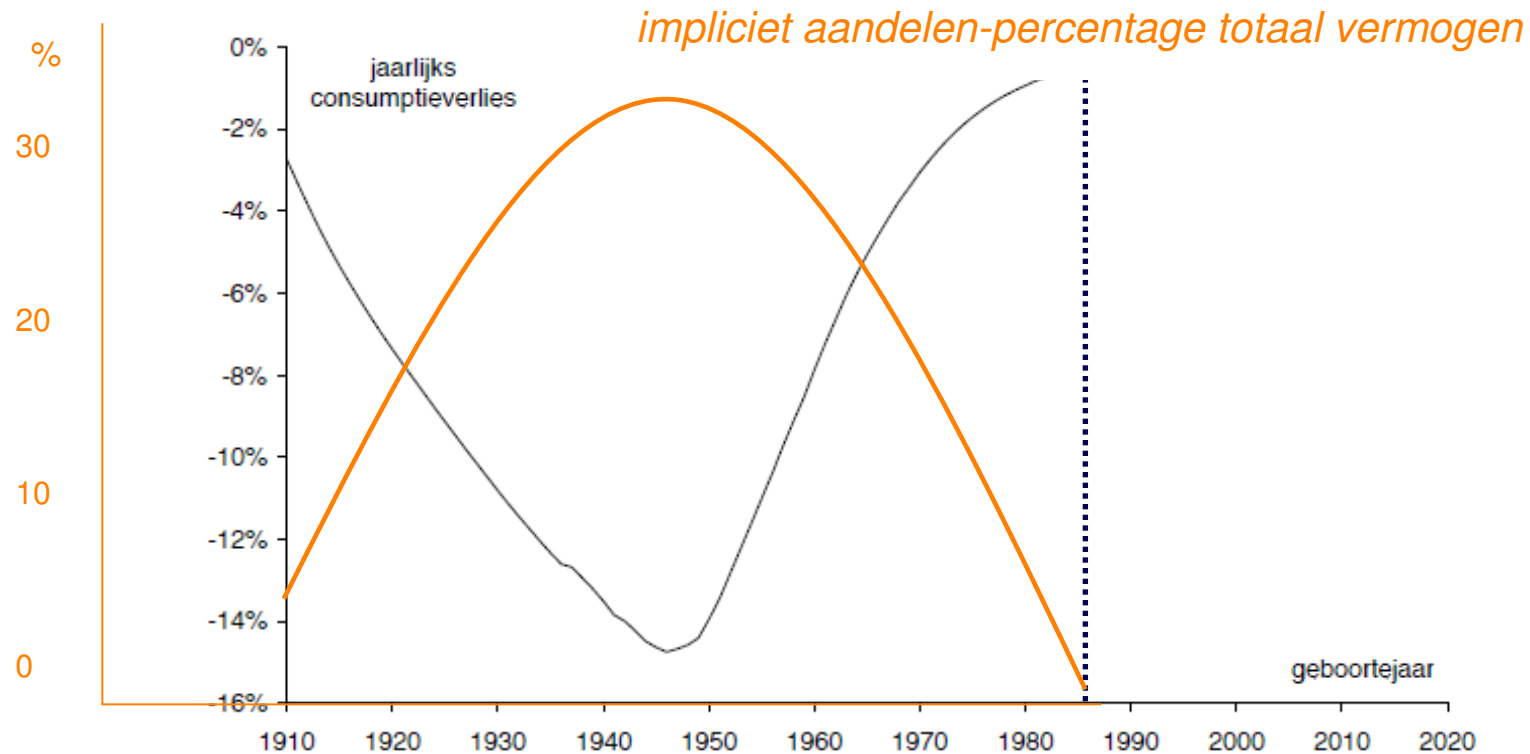
Figuur 8.1 Het consumptieverlies naar geboortjaar is ongelijk verdeeld

Bron:

Is dat zo wezenlijk anders dan bij DC het geval was geweest?

Figuur 8.1 Het consumptieverlies naar geboortjaar is ongelijk verdeeld

Bron:

(te) beperkt instrumentarium voor pensioenfondsen

- Risico wordt vooral gedragen door cohorten met grootste pensioenvermogen
- Efficiëntere risicodeling zou meer risico's bij jongeren leggen
- Echter:
 - ▶ mag niet (FTK)
 - doorsneebeleid
 - *geen leeftijdspecifieke indexatie & premie*
 - hersteltermijn
 - *beperkt doorschuiven naar toekomst*
 - ▶ wil niet
 - kostbaar als het via premie loopt, want verstorend voor arbeidsmarkt
- Uitdaging:
nadenken over evenwichtiger verdeling van risico's en de instrumenten die daarvoor nodig zijn

Tot slot: individualisering vereist maatwerk en (gestuurde) keuzevrijheid

- en er is nog een probleem:

individuele heterogeniteit

- ▶ uiteenlopende situaties van deelnemers
 - wel/niet eigen woning
 - uiteenlopende looncarrière
 - na positieve loonschok: hogere premie (backservice)
- ▶ uiteenlopende voorkeuren
 - meer/minder risico-avers
 - grotere/kleinere tijdsvoorkeur

=> *maatwerk en keuzevrijheid*

Uitdagingen voor de 3 pensioenpijlers

■ 1e pijler : AOW

- ▶ solidariteit / basisvoorziening / welvaartsvast
- ▶ koppelen aan levensverwachting
- ▶ enige flexibiliteit (actuarieel fair)

■ 2e pijler

- ▶ koppelen aan levensverwachting
- ▶ verbeteren risicoverdeling
 - leeftijdsspecifieke instrumenten
 - herbezinning op nominale kader
 - naar een reële basis ?
 - herbezinning indexatie-systeem
 - ineffectief in crisis
 - betere risicodeling door bijv. schokken direct te verrekenen met rechten en altijd indexeren aan lonen
- ▶ keuzevrijheid binnen grenzen
 - bijv. vast DB deel met daarop DC deel met gestuurde keuze?
 - “modern paternalisme” met defaults ter begeleiding van keuzen

■ 3e pijler

- ▶ deze markt heeft groot probleem met transparantie
- ▶ beter toezicht en/of standaardpolis?

A vibrant tropical beach scene. In the foreground, a white sandy beach is partially covered by the long, dark shadows of palm trees. Several palm trees with lush green fronds lean over the beach from the left. The water is exceptionally clear, showing a gradient from light turquoise near the shore to a deeper blue further out. In the distance, a small, green, tree-covered island sits on the horizon under a bright blue sky with a few wispy white clouds. The overall atmosphere is peaceful and idyllic.

Uw pensioentoeekomst